

CORINA ISABELLA CSISZÀR, FLORIN AVRAM

Tradiții din Nănești

Prelucrarea cânepii

Eu am prins clăcile de cânepă, când să torcea cânepa. Eu de mică am cules cânepa, am pus cânepa în râu, am scos-o din râu, am melițat-o, ne scoteam melița la poartă și ne dădeam la întrecere cu vecinele care meliță mai multă cânepă și mai frumoasă. Cânepa era un fel de fală a fetelor de măritat. Lumea, în general, care avea fete și țesea, avea cânepă. Erau femei în sat care nu aveau t'iară și nu țeseau. La noi în casă totdeauna o fost stative și am țesut, n-am pus tiară, nu știu dacă așa și să pun, am învățat tăte fazele, cu neveditu, datu prin spată, țesutu, cuprinsu ponojilor.

Am mârș, am semănat cânepa primăvara, am un lot așa mai mare și nu știu de ce, că nu-i lua nime la rost, da întotdeauna cânepa era mascată. Roată să puné porumb ori cartofi. Cartofu nu masca că nu crește mai mare ca și cânepa, da de obicei cânepa se pune în mijlocul pământului. Nu știu de ce, că n-am întreat-o niciodată pe mama, dar eu așa știu și nu numa la noi. Era așa un lot în mijlocu terenului, cam 5 pe 5 metri sau 10 pe 10 metri. În general, cartofii și morcovii când să puneau în pământ, și probabil și cânepa, întotdeauna se căuta să fie lună în creștere, ca să crească plantele în exterior. Și când era lună plină se pune ca să crească cele care cresc în pământ, se căuta să fie luna în scădere. Eu știu asta de la bunica. De obicei, cartofii să samână primii și cânepa. Ea să pune în mijlocu holdei de cartofi sau de porumb. Primăvara să culegea cânepa de primăvară care era mai lungă decât cea de toamnă și mai gălbuie și avea flori. Iar cea de toamnă era mai verde și totdeauna ne făcea observație mama: „aveți grijă, nu faceți cărări multe prin cânepă, nu dripăluți mult cânepa, ca să crească și aia de toamnă”. Era diferență de calitate între cele două. La cânepa de toamnă, firul era mai lung, mai subțire. Din cânepa de toamnă să făceau gatii și cămeși și o pânză mai finuță. Coseam iarbă și țineam vacile cu iarba ceia. Și puneam iarba în saci.

Toamna, întotdeauna când culegeam cânepa, mâncam semințe din alea și zicea mama: „Vezi, să nu mănânci multe, că te-a durea capu.” Mie îmi plăceau că aveau gustul dulceag și mâncam câte un pumn de semințe. Nu știam de ce am o poftă de lucru, că nu-mi venea să mă pun în pat. Mie îmi plăcea cânepa aia, 2, 3 pumni de cânepă mâncam, de câte ori culegeam cânepa de toamna. Toata lumea mânca toamna, o scuturam în palmă și mâncam. După ce o culegeam, o făceam snopti și o puneam în râu, stătea la topit câte 2 - 3 săptămâni tot mergeam la râu să vedem când îi topită. Din verde devenea albă. La râu, să puneau pociumpti pă ea, fugeam la râu când venea câte un puhoi, să nu ne-o ducă apa. Să

băte pociumpti și să pune ptietrii multe pă ambele margini. Și când mergeam să scoatem cânepa din râu, o îmblăteam așa peste cap până ce era albă. O punem la uscat și când era gata uscată o melițam. Și nu se lucra cu cânepa decât pe timp frumos. Când era ploucios nu se putea lucra cu cânepa, nu puteai nici s-o culegi, nici nimic. Din snopu care rămânea ca un scul de ață după ce l-ai melițat, ăla îl trăgeai prin hrebdincă și partea fină era fuioru și ce rămâné erau câlții. Când să melița era totul alb și drumu nins, și era miros de pozdării. La fiecare poartă era melița, toată lumea aduna cânepa, melița cânepa, o scoteau din apă, o puneu la uscat, măturam pozdăriile și le aprindem. Foarte frumos mirosea atunci, și se auzeau toate melițele de peste tot. Dacă era o femeie guralivă, zicea că vorbește ca o meliță stricată. Că să auză în tăt satu melița. Toată lumea era la râu când să scotea cânepa. Și peștii trăgeau când scoteau cânepa din râu. Eu scotem cânepa și-o îmblătem, surorile mele cu cotarca, pă sub lotu de cânepă prindeu peștii și avem până la 2, 3, 5 kile de pești. Erau acolo, să adunau și ei.

După ce terminam de secerat, venea batoza în sat să treiere grâu, ovăzu. Era gratis, venea din satele colectivizate, la noi în sat n-o fo colectiv. Datorită Onceștiului noi nu avem colectiv. S-o răscurat femeile gravide și cu copii s-o pus în drum și n-o lăsat tractoarele să treacă. Și toți bărbații o stat mai încolo, la vreo 100 metri. Și femeile din Oncești și Nănești o stat acolo ținându-se de mâini. Și șoferii s-o speriat, o lăsat tractoarele acolo. Erau 3 tractoare și femeile cu mâinile le-o răsturnat în șanț și acolo o rămas vo 2 luni, n-o vinit nime după ele. Și așa o rămas Onceștiu, Năneștiu și Bârsana necolektivizate. O venit și s-o cercetat, o fo mare scandal, o fost foarte multe discuții. La noi în casă să discuta foarte mult despre asta că un frate de a bunicului era primar. Năneștiu e un sat mic și e localitatea din țară cu cele mai multe solarii, se vând produse bio.

Terminam cu faza asta, ne adunam mai multe fete și ziceam: „Noa, tu, care aveți cânepă?” De obicei cam toate aveam cânepă, mergeam în șezătoare și într-o săptămână torceam cânepa mé, în ceialaltă săptămână cânepa vecinei Ileană, Marie, Todoră, Marișca. Era un fel de clacă. De obicei se torceu câlții în clacă, fuioru trebuia să-l torci foarte subțire și nu toate aveau răbdarea și dexteritatea. Când gătam ne adunam și făcem ptiroște, cozonaci, pâine în cuptor, pâine de mălai, făcem clacă. Mai adunam și câte un ceteraș, doi, făcem și joc și petrecem, după ce terminam de tors tătă cânepa la tâte pretinele, după ce terminam de tors la șezătoarea aia. Erau cam 2 - 3 șezători în sat pe vremea mea. În șezătoare cam fiecare ducea ceva de mâncat, un lighean de pancove, un cozonac, doi. Și mâncam după ce gătam de tors, că stăteam până noaptea târziu și torcem. Până nu avem 5 - 6 fuse pline, nu mergeam acasă, cu 2 - 3 fuse era rușine să zâci c-ai fost în șezătoare și-ai tors. Se întâmpla că ne mai veneau băieții și nu ne lăsau să toarcem, mai ne jucam de-a bâza, jucam cărți. Băieții făceau fuse cu sunătoare. Doi băieți am prins eu care știau să facă fuse. Pentru fusele alea trebuia să ieșim cu ei să stăm de vorbă și le dam un pupic. Dacă nu veneau feciorii în șezătoare, era o bătrână care zicea: „Tu, fete, ce sărăcia aveți că nu vin feciorii?” Și ieșea afară. Nu știu ce descântec folosea că era că vineu feciorii. Am văzut-o pă la tăietor cu fusăle, cu cojălcile, îndruga. Noaptea nu îi bine să umbli cu sita, nici să nu cerni, că faci bube pă obraz, trebe să cerni ziua.

Batoză; foto: Felician SĂTEANU

Plăcintă cu hrișcă

Puneam plante care erau de secerat: grâu, ovăz, rareori săcară, puțâni erau care puneau săcară și hrișcă. De asta îmi amintesc că aveam o holdă când era mălaiu rar, să sâmbâna pân mălai. Și mergeam și-o seceram și o treieram când venea batoza în sat și făceam făină. Și mama, când făcea făină din hrișcă, zicea că-i cea mai sănătoasă cereală. Îmi amintesc că era făina neagră, erau boabele triunghiulare și albe înăuntru și coaja era neagră. Și era așa în ciorchine ca strugurele. O treieram în batoza care venea după ce era gata secerișu la noi în sat. Și io tătdeauna eram acolo sus pă batoză. Soru-mea îmi dăde de pă car snopu', îl dezlega și io acolo trebuia să-l rășt'irez și îl punem în cuva care măcina boabele și paietele cădeu într-o part'e. Când termina de treierat câte o claie, două, un car, doi de snopi, eram praf până și-n uret'i.

Mama bătrână, a doua zi, făcea plăcinte din făină de hrișcă, că de abia așteptam că era dulce, mult mai dulce ca și grâu'. Și avém o *fand'ila* neagră de tuci și o ungé cu oloiu' ce-l făcém din sâmburi de harbuz. Avé o pană din coadă d'e găină, așe ca un *mesălău*, un pământuf. Cu ăla ungé fand'ila cu oloi. Goale le făcé și puneam deasupra lictar sau brânză. Nu îmi amintesc să le fi umplut astea de hrișcă, fără deasupra să punea. Să mânca și în loc de pită, cu lapte.

Postul

Postul se ținea la noi cu strictețe, Postul Crăciunului, Postu Paștelui. Bunica mea fierbea toate oalele cu leșie. Leșia să făcea din cenușă și apă fiartă și cu cenușa ceie ce rămânea freca toate oalele și să făceau lună. Ea fierbea toate oalele la începutul postului. Și la noi în casă slănina și cârnațu în perioada postului, la noi „erau sub lacăt”. Chiar dacă eram mici, mâncam de post. Făcea excepție câteodată la care eram mai slăbuțe, ne mai fierbea câte un ou să nu mergem nemâncate la școală, dar în rest numai mâncare de post. Nu se mânca de dulce. Făceau măcăligă cu ceapă prăjită și cu ulei. Coceam semințele de dovleac, le uscam la soare. Și când aveam câte un sac, doi de semințe mergeam la Negrești sau unde era oloierniță și făceam ulei. Mai era oloierniță și la Dragomirești sau la Rozavlea. Și aduceam vreo 10 litri de ulei, ăla nu se prăjea, se mânca numai pe salate, da era atâta de bun, parcă și acum îi simt gustu.

Crăciunul

Pregăteam traista cu 2 - 3 zile înainte și porneam din capătu satului. Și selectam casele. La început nu, pe urmă am început să selectăm casele, unde ne dădea alune, nuci, mere, că atunci nu erau așa grădini cu meri ca amu. Și începem de cu seară și colindam tăt satu. La început până pe la 10 ani am fo și fete și băieți, apoi am fo numa fete, apoi după ce am crescut, iar eram și fete și feciori.

Colindele de obicei le învățam acasă cu bunicii. Pe mine bunica m-a învățat rugăciuni și colinzi:

Puică neagră, bagă-n sac,
Mătușacă, dă-mi colac,
Dă-mi colacu mărișor
Că mi-i frig la un pticior.
Cât roata plugului
În traista pruncului.

Este o colindă care se colindă la noi a doua zi de Crăciun, pe care nu am mai auzit-o nicăieri:
„Veniți, păstori, în Viflaim!”:

Veniți, păstori, în Viflaim
Lui Hristos să-i verșuim
Lui Iisus prunc mititel
Craiului cel tinerel
Care a venit pe pământ
Într-un pat de spirit sfânt.

Și semnul acesta este:
Veți găsi un prunc în iesle
Ce zace pe fân uscat,
În scutece-i îmbrăcat.

O colindam doar a doua zi la biserică, cu toata suflarea. Colindele laice o apărut mai târziu, pe vremea mamei mele nu se colindau. Noi nu am colindat laice, nu îmi amintesc.

Vine creața de la munte,
Hop și și-o i șe
Cu păru-ncrețât pă frunte,
Hop și șe și șe.

De obicei colindu era început de copii cât era încă ziuă, pă urmă cei mai mărișori, și pe urmă „bătrânii” (căsătoriții de la 25 de ani în sus) mergeau la biserică și după ce se termina slujba de la biserică, mergeau a colinda. Mergeau prima dată la popa și apoi să făceau găști și umblau de la unii la alții. Am umblat a colinda până la 40 și ceva de ani. De multe ori nu terminam la toată lumea de colindat și mergeam a doua zi noaptea.

La noi, copil fiind, îmi amintesc că puține familii ieșeau în șatră și ne dădeau în traistă. De obicei, lumea ne chema în casă. Când erau iernile alea de crăpau gardurile, cum începeam colinda ziceau: „Haidați și colindați în casă să nu îndețați”. La noi în sat îs foarte primitori oamenii.

Boboteaza

De Bobotează să ieșea cu stolnicul, era o pâine mare ca o pască, împitrită foarte frumos. Și la miezul nopții făceam cu oglinda și puneam 2 lumânări, să vedem drumu pă unde vine orânda.

Ieșeam cu stolnicul în noaptea de Bobotează și de Anul Nou, două nopți, când la noi în sat nu să dormea, fetele mai ales, și feciorii. Ne lega la ochi, se pune stolnicu pă cap și numa în cămașă mergeam la tăietor. Și acolo la mijlocu tăietorului primu zgomot, primu câine pă care-l auzem, acolo m-oi mărita. Și stătei acolo cu stolnicu pă cap până auzei primu lătrat, cum te orientai tu, în ce parte. Eu am ieșit așa o dată și e drept că din partea din care am auzit lătrat de câine, acolo o locuit bărbatu meu. Da o venit un băiat și mi-o furat stolnicu di pă cap. N-am știut cine. Da, a doua zi, o întrebat unu: Tu ai făcut stolnicu cela? Că tare bun o fost. Și așa am știut cine mi l-o furat.

Fata Pădurii și Marțolea

Eu îmi amintesc că veneau la noi bătrânii pe vremea lu bunicu și vorbeau că era la noi un om în sat, care umbla după o fată din Valea Stejarului. Și mergeau de la noi din Nănești peste deal că nu-i departe, așa umblau atunci. Și zicea că atâta de mult o fo îndrăgostit de fata aia, că umbla și noaptea. S-o dus doi într-o seară și cel îndrăgostit s-o apucat de un copac și l-o cuprins. Și zicea: „Ioi, ce frumoasă ești!” Și o făcut așa cum ar pupa-o. Și celălalt o zâs: „Măi, ești nebun, nu vezi cât îi de frumoasă, are haine albe, îi Ilișca!”. Și zicea că ar fi fost Fata Pădurii. Da băiatu s-o însurat, da nu cu Ilișca. Zicea că într-o noapte a mârș pă sus și e adevărat că o mers cineva pă urmele lui și o văzut.

Marța nu era voie să torci și să faci pită în cuptior că vine Marțolea și te ia. Nu era voie să ciupăiești pruncu marța, să nu-l leși sânгур. Să nu leși scutecele noaptea afară la uscat că vine Fata Pădurii și le spurcă. Nu făceau șezători noaptea că era de venit noaptea acasă și să dădea Marțolea după noi.

Bulzu de aur

Umbla țaganu și zicea că își caută bulzu de aur. Da el avea o bucată de mămăligă. Și îl întreabă cineva și îi arată mămăliga: „Ăsta îl cauți?” „Hăla, domnule, hăla,” că era galbân.